

CONFESIUNI DE TÂNĂR EDITOR

dr. Bogdan Mihai Dascălu *

„Când această operație migăloasă va fi dusă la capăt, vom avea, indiscutabil, un document biografic de prim ordin și, indirect, o primă operă importantă într-un gen căruia, cum se știe, criticii români nu i-au acordat prea mare șansă.”
(Eugen Simion, *Jurnalul lui Maiorescu, un Bildungsroman*, în *Ficțiunea jurnalul lui intim*. III. *Diarismul românesc*, p. 103)

Întâlnirea mea cu *Jurnalul* lui Titu Maiorescu (atât cât a fost publicat din el) s-a petrecut în toamna anului 2000, când, proaspăt admis la doctorat cu o teză ce urma să trateze despre *Imaginea lumii germane în literatura română*, conducătorul meu științific și mentorul meu spiritual de mai multă vreme, profesorul Eugen Simion, mi-a fixat ca subiect al unuia dintre referate această remarcabilă operă confesivă. A fost prilejul cu care am constatat că ce s-a publicat din ea de către I. A. Rădulescu-Pogoneanu (*Însemnări zilnice*, I–III, 1937–1943), Georgeta Rădulescu-Dulgheru (*Jurnal și epistolar*, I–IX, 1975–1989 și, parțial, de către Stelian Neagoe (*România, războaiele balcanice și Cadrilaterul și România și războiul mondial*, 1999) nu acoperă decât aproximativ o treime din manuscris.

Mai târziu, mi s-a oferit posibilitatea să identific exact dimensiunile acestei lacune editoriale, datorate evident faptului că, dintr-un motiv sau altul, editorii amintiți nu au izbutit să-și ducă proiectul până la capăt ori nu și-au propus o ediție integrală. Spre sfârșitul verii lui 2005, am primit un telefon de la Profesor, care m-a întrebat dacă nu aș fi dispus să-mi asum traducerea pasajelor scrise de Maiorescu în limba germană, explicându-mi că nu e vorba decât (însumând fragmentele respective) de câteva zeci de pagini. Am acceptat de îndată, fără să bănuiesc, atunci, că mă voi implica mult mai mult într-un proiect la care nu eram, inițial, decât un simplu colaborator. Așa se face că într-o călduroasă zi de august am pătruns în biroul prezidențial din clădirea Academiei Române, unde, după discutarea unor subiecte legate de teză și de proiectele mele de după previzibila revenire în țară la încheierea celor patru ani petrecuți la Heidelberg, Profesorul mi-a spus la despărțire: „Așadar, te vei ocupa de traducere... Doamna Măriuca îți va da

---

* Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, București

xeroxurile.” Așa s-a și întâmplat, cu precizarea că secretara mi-a arătat câteva teancuri groase de hârtii, legate grijuliu cu sfoară, pe care le-am transportat, rând pe rând, la mașina parcată în curte. Convins că voi răzbi repede cu traducerea celor „câteva zeci de pagini” nemțești, risipite în conținutul acelor teancuri, am amânat operația pentru vacanța de Crăciun, când, revenit la Timișoara, aș fi avut răgazul necesar și, mai ales, liniștea cuvenită, pe care lupta dusă pentru supraviețuirea lectoratului de română din urbea de pe Neckar nu mi-o oferea.

Când sorocul întrevăzut s-a ivit, în sfârșit, am avut parte de mai multe surprize, dintre care cea mai mică a fost aceea că, pe lângă pasajele în germană, însemnate atent pe marginile colilor cu creion portocaliu, mi-a fost dat să descopăr încă multe altele, unele extinse pe mai multe rânduri, altele reduse la cuvinte izolate (dar cu atât mai greu de reperat), de unde nevoia de a citi toate paginile și de a însemna (cu creion albastru!) locurile respective. Dar surpriza cea mare a fost aceea că, pe măsură ce caietele înaintau în timp și, implicit, autorul lor în vârstă, scrisul lui devenea tot mai nesigur, adică, din punctul meu de vedere, mai ilizibil. Sunt pasaje extinse în care rândurile de slove sunt înlocuite de linii șerpuitoare, în spatele cărora ai libertatea (nedorită) de a ghici orice cuvinte crezi că s-ar potrivi. Asta, firește, în situația norocoasă în care poți miza pe un context descifrat. Lucrurile devin însă infinit de complicate atunci când este vorba de a identifica nu cuvinte comune, ci nume proprii (antroponime, toponime, nume de instituții sau de firme etc.) și cifre (date calendaristice, indicațiile termometrului, distanțele ș. a. m. d.), la care se adaugă nu puținele abrevieri, făcute adeseori după criterii personale. Pe scurt, o situație mult mai complicată decât păruse a fi la început... Pus în situația de a opta între mai multe soluții, am ales-o pe cea care mi s-a impus drept cea mai rațională. În consecință, am început să traduc pasajele pe care am izbutit să le descifrez, mai exact pe cele de a căror descifrare eram sigur. În schimb, am lăsat locurile cu lectură incertă ca și pe cele (deocamdată!) indescifrabile pentru zile mai bune, când inspirația, norocul ori întâmplarea îmi vor sări în ajutor. Un ajutor, pe cât de prețios pe atât de generos, a venit din partea profesorului Klaus Heitmann, care mi-a oferit soluții într-o serie de situații litigioase. Totuși, nu am îndrăznit să abuzez de bunăvoința lui, știindu-l preocupat de definitivarea unei cărți ce trata un subiect italian.

Odată revenit definitiv în țară, mi-am reluat îndeletnicirea de cadru didactic la Catedra de germanistică din Timișoara, însă fără mare tragere de inimă, căci mi s-au încredințat cursuri facultative la facultăți nefilologice. Ceea ce mi s-a arătat drept un dezavantaj și o subestimare, s-a dovedit apoi o binefacere, căci am avut astfel răgazul și tihna necesare pentru a-mi definitiva teza (pe care am susținut-o la începutul lui 2007), dar și pentru a continua munca de traducere a fragmentelor germane din *Jurnalul* lui Maiorescu. Întrucât în orașul natal nu am identificat pe nimeni care să fie german nativ și cu competența filologică necesară, la care să apelez, mi-am amintit că l-am cunoscut la Reșița pe Joachim Wittstock, împreună cu care participasem în mai multe rânduri la *Zilele culturii germane* organizate

acolo, o persoană afabilă și un intelectual autentic. Încurajat și de Profesor, care, cu entuziasmul său tineresc, l-a contactat pe scriitorul sibian, obținându-i acordul de principiu pentru a mi se alătura, am purces, după câțva timp, spre capitala culturală a Europei, unde l-am întâlnit, la el acasă, pe mai vârstnicul confrate, care însă a invocat o acută criză de timp, ajutat în această privință și de Doamna Domniei Sale, care i-a amintit că are de scris propria lui operă. Totuși, mi-a dat numele unei redacție de la „Allgemeine Deutsche Zeitung” ce apare la București, despre care m-a asigurat că mă poate ajuta. Cum tocmai eram în drum spre Capitală, unde urma să susțin concursul pentru ocuparea unui post de cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, nu am pierdut ocazia de a o căuta pe Doamna respectivă, care, și ea, văzând dificultățile de descifrare a textului maiorecian, și-a declinat, e drept că foarte politicos, ajutorul.

Epuizând (cel puțin așa păreau să stea lucrurile atunci, deși nici astăzi nu cred altfel) posibilitățile de a găsi aliați în țară, am fost încântat atunci când Ion Opreșan, cel care colaborase editorial cu el, mi l-a recomandat pe profesorul Helmuth Frisch, de la Universitatea din Bochum, bun știutor de limbă românească și autor al unei excelente scrieri despre *izvoarele germane ale operei lui Mihai Eminescu*. După mai multe convorbiri telefonice, în cursul cărora se arătase destul de rezervat, nu însă și refractar, am convenit să ne întâlnim la el acasă, în orașelul Witten, unde locuia. Nu mi-a rămas decât un lucru neînsemnat: să străbat cu mașina cei aproximativ două mii de kilometri care despart Bucureștii de acea localitate. Ajuns în ospitaliera casă, am constatat cu nu mică bucurie că omul viu era cu totul altfel decât insul telefonic, adică deschis, săritor și chiar (dacă prima impresie nu mă înșală) entuziast, la fel cum distinsa lui soție s-a străduit, cu succes, să creeze o atmosferă amicală, în care aroma balcanică a avut un cuvânt de zis. I-am lăsat o copie integrală, făcută, prevăzător, în România, a copiei xerox ce mi-a fost încredințată și ne-am despărțit, el încrezător, eu liniștit, urmând să fiu înștiințat de mersul viitor al evenimentelor. S-au scurs însă destule luni, în care nu am primit nicio veste, până a sunat telefonul izbăvitor. Eram invitat la o nouă întrevvedere pe sol german.

Profesorul Frisch m-a întâmpinat zâmbitor și mi-a înmănat, ca pe un prețios trofeu, cele câteva pagini care conțineau triumful lui, obținut printr-o tehnică pe care o voi descrie, pe scurt, pentru ineditul ei. Este o metodă pe care aș numi-o plebiscitară. Ea a constat în convocarea periodică a membrilor familiei la o... clacă filologică, prilej cu care el le citea contextul în care se găsea cuvântul enigmatic, pe care ei trebuiau să-l identifice, fiecare după priceperea și ambiția lui, și să-l așeze la locul potrivit, reîntregind astfel textul. Soluția care întrunea cele mai multe opțiuni era considerată validă și astfel, după succesive reuniuni familiale, s-a ajuns la înlăturarea obstacolelor provocate, fără voia lui, de chiar Titu Maiorescu, cel care își transcrisese scrupulos în celebrele caiete scrisorile și telegramele expediate și care, reunite, alcătuiesc un jurnal *sui generis* al anilor în care au fost așternute.

Firește, metoda atât de originală a profesorului de la Bochum nu funcționa decât în cazul contextelor lacunare, cărora votul era chemat să le refacă integritatea.

Așa se face că mi-au rămas spre rezolvare toate celelalte cazuri: cuvintele izolate, numele proprii, numerele și abrevierile, unde a trebuit să mă descurc de unul singur. Este, asigurat pe toată lumea, o muncă de detectiv, pe cât de istovitoare pe atât de fascinantă, căci fiecare enigmă înlăturată făcea ca truda să pară suportabilă și chiar agreabilă. Nu este aici locul să spun cum am procedat, mi-ar lua prea mult spațiu, căci aproape fiecare situație mi-a impus imaginarea și, apoi, urmarea unei căi singulare, a cărei valabilitate înceta odată cu soluționarea impasului.

Întrucât nici textul în românește al caietelor respective nu era mai ușor de descifrat și întrucât eu eram deja familiarizat cu această operație, Profesorul mi-a încredințat, drept misiune în cadrul institutului, editarea întregului *Jurnal*. Precizez că acesta acoperă intervalul noiembrie 1855 – iunie 1917, adică aproximativ 62 de ani din cei 71, cât a trăit marele critic. Dintre aceștia, 24 (1887–1911) sunt evocați în caiete care au rămas în manuscris, iar 5 (1912–1917) în caiete parțial editate. Ceea ce înseamnă că aproape jumătate din *Jurnal*, însumând cam trei mii de pagini de manuscris, a rămas needitată. Ele îmi revin integral. Rămân în discuție edițiile anterioare (adică cealaltă jumătate), în sensul că și ele ar trebui supuse unei omenești operații de verificare a transcrierii. Mai este și soluția, infinit mai lesnicioasă, a reproducerii lor *tale quale*. Între timp, am descoperit absența copieii unui caiet (probabil 25b), care nu se află în fondurile BAR, dar despre care am fost informat că s-ar găsi la Biblioteca de Stat. Înlăturarea succesivelor obstacole (îndeosebi birocratice), care mi-au împiedicat, o vreme apreciabilă, accesul la el, nu a făcut decât să sporească bucuria mea finală și să-mi confirme adevărul că o victorie este cu atât mai plăcută cu cât se obține mai greu. Deci, mulțumiri celor care mi-au prilejuit această neașteptată plăcere!...

Aici ar trebui să se încheie evocarea noviciatului meu într-ale editării.

Nu înainte însă de a mărturisi că implicarea mea în restituirea către cultura noastră a *Jurnalului* maioreșcian în totalitatea lui, implicare pe care mi-o asum ca pe o nesperată șansă, este rezultatul final al unei atât de delicate, dar și al unei atât de responsabile îndrumări din partea Profesorului, care crede ca nimeni altul în elanul tinerilor, cu convingerea că viitoarele performanțe ale acestora trebuie provocate de cei care le dețin deja.

Zusammenfassung

Ausgehend von einem persönlichen Erlebnis des Autors, zeigt dieser Beitrag wie der Wissenschaftler die Arbeit an der Herausgabe des *Tagebuchs* von Titu Maiorescu aufgenommen und welche Herausforderungen er zu bewältigen hat.

Schlüsselwörter: Titu Maiorescu, Tagebuch, wissenschaftliche Edition, Eugen Simion, Herausgeber